

IF QAL'ASINING MAHBUSI" ASARIDA MILLIY MENTALITETNING
LISONIY IFODASI

Tojiboyeva Muhlixa
Rahimova Ruxshona
Abduxoliqova Diyora
Sheraliyeva Ma'mura
Hasanova Sevinch

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi Fransuz tili filologiyasi
fakulteti 4-kurs bakalavri talabalari

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada If qal'asining mahbusi asarida milliy mentalitetning lisoniy ifodalanish xususiyatlari tadqiq etiladi. Tadqiqot davomida badiiy matnda qo'llangan leksik birliklar, frazeologik vositalar, nutq etiketi shakllari hamda kommunikativ strategiyalar orqali xalqning milliy tafakkuri, dunyoqarashi va madaniy qadriyatlari aks etishi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Asardagi qahramonlar nutqi, individual uslub va lingvokulturologik elementlar milliy mentalitetning asosiy ko'rsatkichlari sifatida baholanadi. Shuningdek, badiiy matnda milliy koloritni yuzaga chiqaruvchi stilistik vositalarning funksional ahamiyati yoritilib, til va tafakkur munosabatining badiiy ifodadagi o'rni ochib beriladi. Tadqiqot natijasida milliy mentalitetning til birliklari orqali namoyon bo'lishi badiiy matn semantikasi va pragmatik mazmunining muhim tarkibiy qismi ekanligi asoslanadi.

Kalit so'zlar: milliy mentalitet, lingvokulturologiya, badiiy matn, milliy kolorit, nutq etiketi, kommunikativ strategiya, leksik birlik, frazeologizm, stilistik vosita, til va tafakkur, qahramon nutqi, madaniy qadriyat.

ЯЗЫКОВОЕ ВЫРАЖЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО МЕНТАЛИТЕТА В
ПРОИЗВЕДЕНИИ «УЗНИК ЗАМКА ИФ»

Аннотация. В данной научной статье исследуются особенности языкового выражения национального менталитета в произведении *If qal'asining mahbusi*. В ходе исследования с научной точки зрения анализируется отражение национального мышления, мировоззрения и культурных ценностей народа посредством лексических единиц, фразеологических средств, форм речевого этикета и коммуникативных стратегий, использованных в художественном тексте. Речь персонажей, индивидуальный стиль и лингвокультурологические элементы произведения рассматриваются как основные показатели национального менталитета. Кроме того, раскрывается функциональная значимость стилистических средств, формирующих национальный колорит художественного текста, а также определяется роль взаимосвязи языка и мышления в художественном выражении. В

результате исследования обосновывается, что проявление национального менталитета через языковые единицы является важной составной частью семантического и прагматического содержания художественного текста.

Ключевые слова: национальный менталитет, лингвокультурология, художественный текст, национальный колорит, речевой этикет, коммуникативная стратегия, лексическая единица, фразеологизм, стилистическое средство, язык и мышление, речь персонажей, культурная ценность.

LINGUISTIC EXPRESSION OF NATIONAL MENTALITY IN THE WORK “THE PRISONER OF THE CASTLE OF IF”

Abstract. *This scientific article examines the specific features of the linguistic expression of national mentality in the work If qal'asining mahbusi. The study scientifically analyzes the reflection of the people's national thinking, worldview, and cultural values through lexical units, phraseological devices, speech etiquette forms, and communicative strategies used in the literary text. The speech of the characters, individual stylistic features, and linguocultural elements are considered the main indicators of national mentality. In addition, the functional significance of stylistic devices that create national coloring in the literary text is highlighted, and the role of the relationship between language and thinking in artistic expression is revealed. The results of the study substantiate that the manifestation of national mentality through linguistic units constitutes an important component of the semantic and pragmatic content of a literary text.*

Keywords: *national mentality, linguoculturology, literary text, national coloring, speech etiquette, communicative strategy, lexical unit, phraseological unit, stylistic device, language and thinking, character speech, cultural value.*

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Globalashuv jarayonlari jadallashayotgan zamonaviy davrda har bir xalqning milliy o'zligini, madaniy qadriyatlarini va tarixiy tafakkurini saqlab qolish masalasi ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biriga aylangan. Ayniqsa, til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni o'rganish lingvistika, adabiyotshunoslik hamda lingvokulturologiya fanlari doirasida dolzarb ilmiy muammolardan biri sifatida e'tirof etiladi. Til nafaqat kommunikativ vosita, balki xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari, urf-odatlar va milliy tafakkurini o'zida mujassamlashtiruvchi murakkab madaniy hodisa hisoblanadi. Shu jihatdan badiiy asarlarda ifodalangan milliy mentalitet masalasi alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Badiiy matn xalqning ruhiy olami, ijtimoiy qarashlari va madaniy stereotiplarini aks ettiruvchi estetik hodisa sifatida til birliklarining keng imkoniyatlarini namoyon qiladi. Asarda qo'llanilgan leksik vositalar, obrazli ifodalar, frazeologik birliklar hamda qahramonlar nutqi orqali milliy xarakter va milliy tafakkur xususiyatlari yoritiladi. Shu sababli milliy

mentalitetning badiiy matndagi lisoniy ifodasi lingvistik tahlilning muhim obyektlaridan biri hisoblanadi³⁶.

If qal'asining mahbusi asari milliy ruh, madaniy qadriyatlar va insoniy kechinmalarni chuqur badiiy talqin qiluvchi asarlardan biri sifatida ajralib turadi. Mazkur asarda qahramonlarning dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari, nutq odobi va kommunikativ xatti-harakatlari orqali milliy mentalitetning turli qirralari namoyon bo'ladi. Asardagi til birliklari nafaqat estetik vazifani bajaradi, balki xalqning madaniy tajribasi va tarixiy tafakkurini ham aks ettiradi. Shu jihatdan mazkur asarni lingvokulturologik nuqtayi nazardan o'rganish muhim ilmiy va nazariy ahamiyatga ega.

Milliy mentalitet tushunchasi insonning jamiyatda shakllangan dunyoqarashi, axloqiy me'yorlari, milliy qadriyatlari va madaniy tafakkurini ifodalovchi murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida talqin qilinadi. Til esa ana shu mentalitetning asosiy ifoda vositasi hisoblanadi. Chunki inson tafakkuri va madaniy tajribasi, avvalo, til birliklari orqali namoyon bo'ladi. Shu bois lingvistika fanida til va tafakkur munosabatini o'rganish, ayniqsa, badiiy matn misolida mentalitetning lisoniy ifodasini tahlil qilish muhim metodologik yo'nalish sifatida rivojlanmoqda.

Mazkur tadqiqotning dolzarbligi ham milliy mentalitetning badiiy matndagi ifodalanish mexanizmlarini aniqlash, lingvokulturologik birliklarning funksional imkoniyatlarini tahlil qilish hamda qahramonlar nutqi orqali milliy xarakter xususiyatlarini ochib berish bilan belgilanadi. Tadqiqot davomida asarda qo'llangan leksik, frazeologik va stilistik vositalarning semantik hamda pragmatik xususiyatlari ilmiy jihatdan o'rganiladi.

Tadqiqotning maqsadi If qal'asining mahbusi asarida milliy mentalitetning lisoniy ifodalanish usullarini aniqlash va ularning badiiy-estetik funksiyalarini tahlil qilishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun milliy mentalitet tushunchasining nazariy asoslarini yoritish, til va tafakkur munosabatining lingvistik jihatlarini tahlil qilish, asardagi lingvokulturologik birliklarni aniqlash hamda qahramonlar nutqidagi individual uslub xususiyatlarini o'rganish kabi vazifalar amalga oshiriladi.

Tadqiqotning obyekti sifatida If qal'asining mahbusi asari tanlangan bo'lsa, predmetini undagi milliy mentalitetni ifodalovchi lisoniy vositalar tashkil etadi. Tadqiqot jarayonida tavsifiy, semantik, lingvokulturologik va kontekstual tahlil metodlaridan foydalaniladi. Ushbu metodlar asardagi til birliklarining ma'no xususiyatlarini, uslubiy vazifalarini hamda milliy tafakkur bilan bog'liq jihatlarini aniqlash imkonini beradi.

Mazkur ilmiy maqolaning nazariy ahamiyati milliy mentalitet va lingvokulturologiya masalalarini badiiy matn asosida tadqiq etish orqali til va madaniyat munosabatiga oid ilmiy qarashlarni boyitishi bilan belgilanadi. Amaliy ahamiyati esa tadqiqot natijalaridan lingvokulturologiya, matn lingvistikasi, uslubshunoslik hamda adabiyotshunoslik fanlarini o'qitishda foydalanish mumkinligi bilan izohlanadi³⁷.

³⁶ Abdullayev A. Til va tafakkur munosabati. – Toshkent: Fan, 2021. – B. 45–58.

³⁷ Ashurova D. Lingvokulturologiya asoslari. – Toshkent: Akademya nashri, 2022. – B. 72–94.

Shuningdek, tadqiqot natijalari badiiy matnni lingvistik tahlil qilish metodologiyasini takomillashtirish, milliy madaniyatning til orqali ifodalanish mexanizmlarini chuqurroq anglash hamda zamonaviy lingvistika fanida mentalitet masalasining ilmiy asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu jihatdan mazkur tadqiqot til, tafakkur va madaniyat o'rtasidagi uzviy aloqalarni yoritishda muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД /LITERATURE REVIEW)

Milliy mentalitetning til orqali ifodalanishi masalasi zamonaviy tilshunoslik, lingvokulturologiya va adabiyotshunoslik fanlarining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda til va madaniyat munosabatini o'rganishga bo'lgan ilmiy qiziqishning ortishi natijasida milliy tafakkur, etnomadaniy qadriyatlar hamda kommunikativ xulq-atvorni lingvistik jihatdan tadqiq etish masalalari keng rivojlandi. Ayniqsa, badiiy matnda milliy mentalitetning aks etishi tilning estetik va pragmatik imkoniyatlarini ochib berishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Lingvokulturologiya fanida mentalitet xalqning tarixiy xotirasi, dunyoqarashi, axloqiy me'yorlari va ijtimoiy tajribasining umumlashgan ifodasi sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotchilar milliy mentalitetning shakllanishida til asosiy omillardan biri ekanligini alohida ta'kidlaydilar. Til xalqning ma'naviy hayoti, urf-odatlar va madaniy stereotiplarini o'zida mujassamlashtirgan murakkab semiotik tizim bo'lib, u milliy ong va tafakkurning muhim ko'rsatkichidir. Shu sababli badiiy asarlardagi til birliklarini o'rganish orqali xalqning mental xususiyatlarini aniqlash mumkin bo'ladi³⁸.

Til va tafakkur munosabatiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlarda til insonning borliqni anglash vositasi sifatida baholanadi. Til orqali inson nafaqat voqelikni ifodalaydi, balki uni milliy qadriyatlar asosida talqin qiladi. Bu jarayonda leksik birliklar, frazeologizmlar, metaforalar va stilistik vositalar muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, badiiy matnda obrazlilikni ta'minlovchi til birliklari milliy tafakkurning estetik shaklda ifodalanishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy lingvokulturologik tadqiqotlarda badiiy matn madaniy axborotni saqlovchi va uzatuvchi muhim kommunikativ tizim sifatida o'rganiladi. Tadqiqotchilar badiiy matn tarkibidagi lingvokulturologik birliklarni milliy koloritni shakllantiruvchi asosiy vosita deb hisoblaydilar. Bunday birliklarga milliy urf-odatlar, an'analar, etnografik tasvirlar, xalqona iboralar va nutq etiketi shakllari kiradi. Ushbu elementlar matnda xalqning madaniy xotirasini jonlantiradi hamda milliy ruhni estetik jihatdan ifodalash imkonini beradi.

If qal'asining mahbusi asarini lingvokulturologik jihatdan tahlil qilish jarayonida milliy mentalitetning lisoniy ifodasiga oid nazariy qarashlar asos qilib olindi. Tadqiqot davomida tilning kommunikativ, pragmatik va estetik funksiyalariga oid ilmiy konsepsiyalar tahlil qilindi. Xususan, qahramonlar nutqi, individual uslub va kommunikativ strategiyalar orqali milliy xarakter masalasi yoritildi.

³⁸ Iskandarova Sh. Badiiy matn lingvistikasi. – Samarqand: SamDU nashri, 2020. – B. 101–126.

Mazkur tadqiqotda tavsifiy, semantik, lingvokulturologik hamda kontekstual tahlil metodlaridan foydalanildi. Tavsifiy metod yordamida asarda uchraydigan til birliklari tizimli ravishda o'rganildi va ularning funksional xususiyatlari aniqlandi. Semantik tahlil asosida leksik birliklarning ma'no qatlamlari va emotsional-ekspressiv xususiyatlari tadqiq etildi. Lingvokulturologik metod orqali milliy madaniyatga oid birliklarning badiiy matndagi vazifasi tahlil qilindi. Kontekstual tahlil esa qahramonlar nutqida qo'llangan til vositalarining pragmatik mazmunini ochib berishga xizmat qildi.

Asardagi frazeologik birliklarni tahlil qilishda ularning xalqning tarixiy tafakkuri va turmush tarzi bilan bog'liqligiga alohida e'tibor qaratildi. Frazeologizmlar xalqning asrlar davomida shakllangan tajribasini aks ettiruvchi muhim madaniy belgilar sifatida baholandi. Shuningdek, metafora, epitet va ramziy ifodalar kabi stilistik vositalarning milliy kolorit yaratishdagi o'rni ham ilmiy jihatdan tahlil qilindi.

Nutq etiketi bilan bog'liq birliklarni o'rganishda kommunikativ vaziyat, murojaat shakllari va ijtimoiy munosabatlarning til orqali ifodalanish mexanizmlariga alohida e'tibor berildi. Tadqiqot davomida qahramonlarning nutqida qo'llangan hurmat, samimiyat, kamtarlik va ijtimoiy masofa kabi kategoriyalar milliy mentalitetning muhim ko'rsatkichlari sifatida baholandi³⁹.

Badiiy matnning lingvistik tahlili natijasida til birliklari nafaqat estetik vosita, balki xalqning madaniy xotirasi va ma'naviy tajribasini aks ettiruvchi muhim kommunikativ omil ekanligi aniqlandi. Shu jihatdan mazkur tadqiqot milliy mentalitetning lisoniy ifodalanish xususiyatlarini o'rganishda lingvokulturologik yondashuvning samarali metod ekanligini ko'rsatadi.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION)

If qal'asining mahbusi asarining lingvokulturologik tahlili shuni ko'rsatadiki, badiiy matnda milliy mentalitet turli lisoniy vositalar orqali murakkab estetik tizim sifatida namoyon bo'ladi. Asarda xalqning tarixiy tafakkuri, urf-odatlar va ijtimoiy qarashlari qahramonlar nutqi hamda obrazli tasvirlar orqali ifodalangan. Bu esa badiiy matnning nafaqat estetik, balki madaniy-kommunikativ funksiyani ham bajarishini ko'rsatadi.

Asardagi qahramonlar nutqida xalqona iboralar va milliy-madaniy birliklarning faol qo'llanishi muallifning milliy ruhni jonli tasvirlashga intilganini anglatadi. Nutqdagi samimiyat, hurmat va ijtimoiy masofa kategoriyalari milliy kommunikativ madaniyatning muhim xususiyatlarini aks ettiradi. Ayniqsa, murojaat shakllarida qo'llangan lingvistik vositalar milliy mentalitetning axloqiy-me'yoriy jihatlarini yoritishga xizmat qilgan⁴⁰.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, asarda til birliklari faqat axborot uzatish vazifasini emas, balki qahramonlarning ichki ruhiy kechinmalarini ifodalash vazifasini ham bajaradi. Qahramonlar nutqida qo'llangan emotsional-ekspressiv birliklar ularning ruhiy holatini,

³⁹ Mahmudov N. Tilning estetik vazifasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2023. – B. 33–49.

⁴⁰ Mamatov A. Lingvokulturologiya va milliy mentalitet. – Toshkent: Universitet, 2021. – B. 88–112.

dunyoqarashini va ma'naviy qadriyatlarini ochib beradi. Bu esa badiiy matnda tilning pragmatik imkoniyatlari nihoyatda keng ekanligini ko'rsatadi.

Asarda frazeologik birliklarning faol qo'llanishi xalqning tarixiy tajribasi va madaniy xotirasini aks ettiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Frazelogizmlar qahramonlar nutqini tabiiylashtirish bilan birga, milliy tafakkurning obrazli ifodasini ham ta'minlaydi. Tadqiqot davomida ayrim iboralarning xalqning kundalik turmushi, mehnat faoliyati va ma'naviy qadriyatlari bilan chambarchas bog'liqligi kuzatildi.

Muhokama natijalariga ko'ra, asarda metafora va ramziy ifodalarning qo'llanishi milliy koloritni kuchaytiruvchi asosiy stilistik vositalardan biri hisoblanadi. Tabiat tasvirlari, maishiy detallar va urf-odatlariga oid obrazlar orqali xalqning estetik qarashlari va ma'naviy olami yoritilgan. Muallif til vositalaridan mahorat bilan foydalanib, milliy tafakkurning badiiy modelini yaratishga erishgan.

Qahramonlarning individual nutq uslubi ham asardagi milliy mentalitetni ifodalovchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Har bir obrazning nutqida uning ijtimoiy mavqei, madaniy saviyasi va ruhiy dunyosi aks etgan. Bu holat badiiy matnda individual uslubning kommunikativ va estetik funksiyasini kuchaytiradi.

Asarni lingvokulturologik jihatdan tahlil qilish natijasida til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlik yanada yaqqol namoyon bo'ldi. Til birliklari xalqning mental tajribasini saqlovchi va uzatuvchi vosita sifatida namoyon bo'lib, ular orqali milliy o'zlik va madaniy identifikatsiya shakllanadi. Shu sababli badiiy matnni mentalitet nuqtayi nazaridan o'rganish zamonaviy lingvistikaning muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan yana bir muhim jihat shundaki, asardagi kommunikativ strategiyalar qahramonlarning ijtimoiy munosabatlarini ochib berishda muhim ahamiyat kasb etadi. Hurmat, itoat, samimiyat va ijtimoiy masofa kabi tushunchalar til birliklari orqali ifodalanagan bo'lib, ular xalqning axloqiy me'yorlari bilan bevosita bog'liqdir⁴¹.

Muhokama natijalari milliy mentalitetning badiiy matnda ko'p qatlamli lingvistik hodisa sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatdi. U leksik, frazeologik, stilistik va pragmatik vositalar orqali ifodalanadi hamda badiiy asarning semantik yaxlitligini ta'minlaydi. Shu jihatdan mazkur tadqiqot til, tafakkur va madaniyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

NATIJALAR (PEZYULTATY / RESULTS)

Tadqiqot natijasida If qal'asining mahbusi asarida milliy mentalitetning lisoniy ifodasi murakkab lingvokulturologik tizim sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Asarda qo'llangan til birliklari xalqning tarixiy tafakkuri, ma'naviy qadriyatlari va ijtimoiy dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim estetik vositalar ekanligi ilmiy asoslandi.

Tahlillar natijasida qahramonlar nutqida xalqona iboralar, milliy-madaniy birliklar va nutq etiketi shakllarining faol qo'llanishi kuzatildi. Ushbu birliklar qahramonlarning ruhiy olami

⁴¹ Nurmonov A. Zamonaviy tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – B. 56–79.

va kommunikativ xatti-harakatlarini yoritishda muhim funksional vazifa bajargani aniqlandi. Ayniqsa, murojaat shakllari, hurmat ifodalovchi birliklar va emotsional vositalar milliy mentalitetning axloqiy-me'yoriy jihatlarini ifodalovchi asosiy komponentlar sifatida baholandi⁴².

Asardagi leksik birliklarning semantik tahlili ularning milliy tafakkur bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatdi. Tadqiqot davomida ayrim so'z va iboralar xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar va kundalik hayoti bilan chambarchas bog'liq ekani aniqlandi. Bu esa til birliklarining milliy madaniyatni aks ettirishdagi ahamiyatini tasdiqlaydi.

Frazeologik birliklarni o'rganish natijasida ularning badiiy matnda obrazlilikni kuchaytiruvchi hamda milliy koloritni yaratishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Frazeologizmlar orqali xalqning dunyoqarashi, turmush tarzi va ma'naviy qadriyatlari obrazli shaklda ifodalangan. Shu bilan birga, ushbu birliklar qahramonlar nutqining tabiiyligi va ta'sirchanligini oshirishga xizmat qilgan.

Tahlillar natijasida metafora, epitet va ramziy ifodalarning milliy ruhni aks ettirishdagi estetik imkoniyatlari ham aniqlandi. Muallif tomonidan qo'llangan stilistik vositalar tabiat manzaralari, maishiy tasvirlar va insoniy kechinmalarni milliy tafakkur bilan uyg'un holda tasvirlash imkonini bergan. Bu esa asarning badiiy-estetik qiymatini oshiruvchi muhim omil sifatida baholandi.

Tadqiqot davomida qahramonlarning individual nutq uslubi ularning ijtimoiy mavqei va madaniy saviyasini ifodalovchi muhim ko'rsatkich ekanligi aniqlandi. Har bir obrazning nutqida uning dunyoqarashi, ruhiy holati va kommunikativ xulqi namoyon bo'ladi. Bu holat badiiy matnda individual uslubning lingvistik va pragmatik imkoniyatlari keng ekanligini ko'rsatadi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, badiiy matnda milliy mentalitet ko'p qatlamli lingvistik tizim sifatida shakllanadi. U leksik, frazeologik, stilistik va pragmatik vositalarning o'zaro uyg'unligi asosida namoyon bo'ladi. Shu sababli badiiy matnni lingvokulturologik jihatdan tahlil qilish xalqning madaniy xotirasi va ma'naviy qadriyatlarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Tadqiqot asosida til va tafakkur o'rtasidagi uzviy bog'liqlik yana bir bor tasdiqlandi. Til birliklari insonning madaniy tajribasini saqlovchi va uzatuvchi vosita sifatida namoyon bo'lib, ular orqali xalqning mental xususiyatlari ifodalanadi. Ayniqsa, badiiy matn bu jarayonning estetik shaklda amalga oshirishini ta'minlaydi⁴³.

Shuningdek, tadqiqot natijalari lingvokulturologik tahlil metodining badiiy asarni o'rganishda samarali ilmiy yondashuv ekanligini ko'rsatdi. Ushbu metod orqali til birliklarining semantik, pragmatik va madaniy xususiyatlarini kompleks tarzda tahlil qilish imkoniyati yaratildi.

⁴² Safarov Sh. Pragmatika va nutq madaniyati. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – B. 118–140.

⁴³ Yo'ldoshev B. Matn va uslub. – Buxoro: BuxDU nashri, 2023. – B. 64–87.

Olib borilgan ilmiy tadqiqot natijalari If qal'asining mahbusi asarida milliy mentalitetning lisoniy ifodasi badiiy tafakkurning muhim tarkibiy qismi ekanligini ko'rsatdi. Asardagi til vositalari xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy qadriyatlari va madaniy identifikatsiyasini estetik shaklda aks ettirishga xizmat qilgan. Shu jihatdan mazkur tadqiqot lingvokulturologiya, matn lingvistikasi va adabiyotshunoslik fanlari uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

XULOSA(ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Mazkur tadqiqot davomida If qal'asining mahbusi asarida milliy mentalitetning lisoniy ifodalanish xususiyatlari lingvokulturologik hamda uslubiy jihatdan tahlil qilindi. Tahlillar natijasida badiiy matn xalqning tarixiy tafakkuri, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy qarashlarini aks ettiruvchi muhim estetik hodisa ekanligi aniqlandi. Asarda qo'llangan til birliklari, ayniqsa leksik va frazeologik vositalar, qahramonlar nutqi hamda kommunikativ strategiyalar milliy mentalitetni ifodalashda muhim funksional ahamiyat kasb etishi ilmiy asoslandi.

Tadqiqot jarayonida milliy mentalitet tushunchasining lingvistik mohiyati yoritilib, uning til bilan uzviy bog'liq hodisa ekanligi ko'rsatildi. Mentalitet xalqning dunyoqarashi, urf-odatlarini, ma'naviy qadriyatlari va ijtimoiy tafakkuri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ushbu xususiyatlar til birliklari orqali namoyon bo'lishi kuzatildi. Ayniqsa, badiiy matn tilida qo'llangan milliy-madaniy birliklar xalqning ruhiy olami va tarixiy tajribasini aks ettiruvchi muhim vosita sifatida namoyon bo'ldi.

Asardagi qahramonlar nutqini tahlil qilish natijasida individual uslub va kommunikativ xulq-atvor milliy xarakter bilan bevosita aloqador ekanligi aniqlandi. Har bir obrazning nutqiy xususiyatlarini uning ijtimoiy mavqei, ma'naviy dunyosi va milliy tafakkurini yoritishga xizmat qilgan. Dialog va monologlarda qo'llangan murojaat shakllari, nutq etiketi birliklari hamda emotsional-ekspressiv vositalar milliy madaniyatning o'ziga xos belgilarini ifodalovchi lisoniy birliklar sifatida namoyon bo'ldi.

Tadqiqot davomida asarda qo'llangan frazeologik birliklar va obrazli ifodalarning semantik xususiyatlari ham alohida o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, frazeologizmlar xalqning asrlar davomida shakllangan tajribasi, turmush tarzi va milliy dunyoqarashini aks ettiruvchi muhim lingvistik vosita hisoblanadi. Bunday birliklar badiiy matnda obrazlilikni kuchaytirish bilan birga, qahramonlarning ichki kechinmalarini va ijtimoiy munosabatlarini yanada ta'sirchan ifodalash imkonini beradi.

Shuningdek, asardagi stilistik vositalarning funksional imkoniyatlari tahlil qilinib, metafora, epitet, taqqoslash va ramziy ifodalarning milliy kolorit yaratishdagi o'rni aniqlandi. Ushbu vositalar orqali muallif milliy ruhni estetik jihatdan boyitib, o'quvchi ongida xalqning madaniy qiyofasini jonli tasvirlashga erishgan. Ayniqsa, tabiat tasvirlari, urf-odatlar va kundalik hayot bilan bog'liq ifodalarda milliy mentalitetning chuqur qatlamlari aks etgani kuzatildi.

Tahlillar asosida badiiy matnda til va tafakkur munosabati murakkab lingvistik hamda madaniy tizim sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Til birliklari nafaqat axborot uzatish

vazifasini bajaradi, balki xalqning madaniy xotirasi va mental tajribasini saqlovchi vosita sifatida ham xizmat qiladi. Shu jihatdan badiiy matnni lingvokulturologik nuqtayi nazardan tadqiq etish milliy o'zlikni anglash va madaniy qadriyatlarni ilmiy asosda o'rganishda muhim metodologik ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqot natijalari milliy mentalitet masalasining zamonaviy lingvistika va adabiyotshunoslik fanlarida dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Chunki badiiy matnda ifodalangan mentalitet xalqning tarixiy tafakkuri, ma'naviy qadriyatlari va madaniy stereotiplarini anglash imkonini beradi. Bu esa til, tafakkur va madaniyat o'rtasidagi o'zaro aloqalarni chuqurroq tadqiq etishga zamin yaratadi.

Tadqiqot asosida kelgusida turli badiiy asarlar misolida milliy mentalitetning qiyosiy tahlilini amalga oshirish, lingvokulturologik birliklarning pragmatik xususiyatlarini kengroq o'rganish hamda zamonaviy adabiyotlarda milliy identifikatsiya masalalarini tahlil qilish maqsadga muvofiq ekanligi belgilandi. Shuningdek, tadqiqot natijalaridan oliy ta'lim muassasalarida lingvokulturologiya, matn lingvistikasi, uslubshunoslik va adabiyotshunoslik fanlarini o'qitishda foydalanish mumkin.

Umuman olganda, If qal'asining mahbusi asarida milliy mentalitetning lisoniy ifodasi badiiy tafakkur va estetik idrokning muhim tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi. Asarda qo'llangan til birliklari orqali xalqning madaniy qiyofasi, tarixiy xotirasi va ma'naviy qadriyatlari badiiy-estetik shaklda ifodalangan. Shu sababli mazkur asar lingvokulturologik tadqiqotlar uchun muhim ilmiy manba sifatida katta nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev A. Til va tafakkur munosabati. – Toshkent: Fan, 2021. – B. 45–58.
2. Ashurova D. Lingvokulturologiya asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2022. – B. 72–94.
3. Iskandarova Sh. Badiiy matn lingvistikasi. – Samarqand: SamDU nashri, 2020. – B. 101–126.
4. Mahmudov N. Tilning estetik vazifasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2023. – B. 33–49.
5. Mamatov A. Lingvokulturologiya va milliy mentalitet. – Toshkent: Universitet, 2021. – B. 88–112.
6. Nurmonov A. Zamonaviy tilshunoslik nazariyasi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – B. 56–79.
7. Safarov Sh. Pragmatika va nutq madaniyati. – Toshkent: O'zbekiston, 2022. – B. 118–140.
8. Yo'ldoshev B. Matn va uslub. – Buxoro: BuxDU nashri, 2023. – B. 64–87.